

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-44>

УДК 339.9

Олег МИКИТИН

Національний університет «Львівська Політехніка»

<https://orcid.org/0000-0001-9016-6757>

e-mail: oleh.z.mykityn@lpnu.ua

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ НА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

У дослідженні привертнуто увагу до проблем і перспектив реалізації сталого стратегічного розвитку національної економіки. Саме тому метою статті є подальший розвиток методико-прикладних засад і підходів до аналізування впливу міжнародної конкуренції на стратегічний розвиток економіки країни. Узагальнено наукові погляди на тлумачення міжнародної конкуренції, зокрема за геополітичним, економічним, ресурсним, політичним та інституціональним підходами. Визначено головні чинники впливу міжнародної конкуренції на стратегічний розвиток національної економіки. Ідентифіковано та охарактеризовано тенденції міжнародної конкуренції і очікувані зміни у стратегічному розвитку економіки країни. Вказано на найбільш істотні прояви конкуренції, які стосуються глобального характеру міжнародної конкурентоспроможності, її багатоаспектності, динамізму та агресивності конкурентного суперництва, яке призводить до порушень в стійкості та рівновагах в економіці країн-конкурентів. Визначено напрями стратегічного розвитку національної економіки у залежності від впливу на неї факторів міжнародної конкуренції.

Ключові слова: конкуренція, міжнародна конкурентоспроможність, глобалізація, конкурентні переваги, національна економіка, стратегічний розвиток.

Oleh MYKITYN

Lviv Polytechnic National University

THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL COMPETITION ON THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMY

The study draws attention to the problems and prospects of sustainable strategic development of the national economy. That is why the purpose of the article is the further development of methodological and applied principles and approaches to analyzing the impact of international competition on the strategic development of the country's economy. Scientific views on the interpretation of international competition are summarized, in particular, according to the geopolitical, economic, resource, political and institutional approach. The main factors of the influence of international competition on the strategic development of the national economy have been determined, namely in terms of the possible rapid accumulation of economic resources by the country, the availability of information about prospective and current needs of potential buyers, ensuring the country's competitiveness on the international market, the favorability of the national system of economic support and the development of factor competitive advantages.

The trends of international competition and expected changes in the strategic development of the country's economy have been identified and characterized, in particular in terms of such components as the technologicalization of the world economy, the blurring of global industry boundaries, the globalization of international competitive relations, the polarization of world market segments, the deregulation of world market segments. The most significant manifestations of international competition have been identified, which relate to the global nature of international competition, its multifacetedness, dynamism and aggressiveness of competitive rivalry, which leads to violations in stability and balance in the economies of competing countries. The directions of the strategic development of the national economy are determined, depending on the influence of factors of international competition on it.

Key words: competition, international competitiveness, globalization, competitive advantages, national economy, strategic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Одним з провідних завдань уряду кожної країни є слідування стратегічному курсу розвитку національної економіки. При тому враховуються сильні і слабкі позиції національного господарства, ситуація, яка складається на даний момент в системі міжнародного поділу праці, існуючі виклики та загрози, вплив і тиск конкуренції тощо. Відтак, на стратегічні орієнтири розвитку національної економіки впливає значна чисельність як внутрішніх (головно – можливостей і потенціалу), так і зовнішніх чинників (в основній мірі – викликів і загроз). Водночас, з-поміж них, найбільш впливовими традиційно вважаються фактори конкурентного потенціалу і конкурентних позицій. З іншого боку, вони також мають властиві їм обмеження, як правило, в найбільшій мірі обумовлені впливом параметрів міжнародної конкуренції.

Саме тому, питання і аспекти аналізування міжнародної конкуренції заради обґрунтування стратегічних пріоритетів, орієнтирів і цільових завдань забезпечення сталого довгострокового розвитку національної економіки країни, є своєчасними і набувають не аби якої актуалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретико-методичні та методико-прикладні підходи до аналізування й оцінювання, з одного боку, міжнародної конкурентоспроможності національної економіки, а, з іншого боку, міжнародної конкуренції, визначення засад стратегічного менеджменту в цій сфері у значній мірі стали результатами досліджень і напрацювань таких науковців, як Л. Антонюк, К. Анапріюк [1], О. Гусенко [3,с.34-40], О. Кириченко [4,с.93-99], К. Нікітенко [6,с.140-146] та ін. Ідентифікації пріоритетів, цільових орієнтирів, механізмів, інструментів та засобів формування й впровадження державної політики забезпечення сталого і поступального розвитку економіки в середовищі гострої міжнародної конкуренції присвячені численні дослідження таких науковців, як Т. Васильців, М. Флейчук, Р. Лупак [2,с.10-19], О. Микитин [5,с.144-148], Т. Штець [7,с.14-19], О. Мульська, О. Левицька, Б. Семак [8,с.44-58] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Водночас, середовище міжнародного бізнесу і міжнародної конкуренції швидкозмінне; постійно виникають та розвиваються нові фактори і чинники, які визначають як параметри конкурентних переваг, так і умови, в яких відбувається гостра конкуренція. Все це обумовлює постійну потребу в нових дослідженнях і в нових напрацюваннях у сфері аналізування впливу міжнародного конкурентного середовища на потенціал, ресурсні можливості та управлінські рішення в частині досягнення стратегічних пріоритетів, цілей і завдань стратегічного розвитку національної економіки, зокрема України.

Формулювання цілей статті

Метою статті є подальший розвиток методико-прикладних засад і підходів до аналізування впливу міжнародної конкуренції на стратегічний розвиток економіки країни.

Виклад основного матеріалу

Конкуренція є необхідним елементом розвитку ринкових відносин та відмітною рисою функціонування економіки країни. Саме вона сприяє прогресу економіки країни і є однією з фундаментальних економічних категорій. Наявність конкуренції є інструментом забезпечення розвитку економіки країни, стимулювання суб'єктів господарської діяльності до конкурентної боротьби, підвищення якості продукції і зростання добробуту всього суспільства. Розглядаючи різні класифікаційні характеристики конкуренції відмітимо високу важливість та пріоритетність саме міжнародної конкуренції, яка визначає ступінь відносин із врахуванням внутрішньо та зовнішньоекономічних особливостей розвитку економіки країни.

Загалом існують різні тлумачення міжнародної конкуренції, що відрізняються геополітичними, економічними, ресурсними, політичними, інституціональними та іншими характеристиками (рис. 1). Так, згідно геополітичного підходу міжнародну конкуренцію розглядають як форму суперництва, що виникає у процесі конкурентних відносин і спрямована на досягнення цілей міжнародної економічної діяльності. Натомість економічний підхід визначає міжнародну конкуренцію як прояв конкурентних відносин на світовому ринку між його суб'єктами, цілі яких передбачають досягнення максимально можливих економічних результатів. Дотримуючись інституціонального підходу, під міжнародною конкуренцією слід розуміти прояв трансграничного виду взаємодії суб'єктів світового ринку, який характеризується певною структурою та технікою, наслідками й результатами, а також певними умовами й правилами його ведення. Згідно ресурсного підходу міжнародну конкуренцію слід тлумачити як спосіб розподілу світового ринку ресурсів, завдяки якому вдається визначити механізми доступу до ринків щодо забезпечення стратегічного розвитку.

Відмітимо, що центральною ідеєю теорії міжнародної конкуренції є тісний взаємозв'язок між конкурентною перевагою та умовами економічного розвитку країни. При цьому чинниками впливу міжнародної конкуренції на стратегічний розвиток економіки країни є (1) можливість швидкого накопичення економічних ресурсів країною, (2) доступність інформація про перспективні та поточні потреби потенційних покупців, (3) забезпечення конкурентоспроможності підприємств-постачальників на міжнародному ринку, (4) сприятлива національна система економічної підтримки і розвиток конкурентних переваг.

Необхідно розуміти, що міжнародна конкуренція має значний вплив на країни з вищим рівнем відкритості економіки. На відміну від внутрішньої конкуренції при міжнародній конкуренції конкурентна позиція національного виробника в одній країні суттєво впливає на її позиції в інших країнах і навпаки – піддається впливу її позицій в інших країнах. Відповідно за таких тверджень міжнародна конкуренція охоплює весь світовий ринок товарів, де виробники змагаються за збільшення обсягів продаж та кількості споживачів.

Прийнято звертати увагу на трансграничний характер конкурентних відносин між суб'єктами світового ринку та виділяють її як одну з ключових ознак міжнародної конкуренції. При цьому виділяється подвійний характер міжнародної конкуренції – як явища і як процесу міжнародної економічної діяльності. Відповідно міжнародну конкуренцію як явище міжнародної економічної діяльності слід розглядати як

форму суперництва суб'єктів світового ринку, що виникає у процесі їх трансграничної взаємодії і спрямована на досягнення цілей їх зовнішньоекономічної діяльності. Такі характеристики засвідчують залежність стратегічного розвитку економіки від трансграничної взаємодії суб'єктів світового ринку серед яких є внутрішні виробники продукції.

Рис. 1. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «міжнародна конкуренція» з врахуванням аспектів стратегічного розвитку економіки країни

Щодо міжнародної конкуренції як процесу, відмітимо її прояв при розширенні трансграничної взаємодії суб'єктів світового ринку, що характеризує структуру економіки країни, результати її розвитку, а також умови його забезпечення, оскільки міжнародна економіка є полем перетину не лише інтересів товаровиробників, але й інтересів національного рівня. Сформувалась думка на суперечливій природі впливу міжнародної конкуренції на стратегічний розвиток економіки країни. Так, з однієї сторони, вона має вищий ступінь впливу в порівнянні із національною конкуренцією, що виражається у результатах економічної діяльності та вимогах до її управління серед суб'єктів господарювання на світовому ринку. З іншого боку міжнародна конкуренція як середовище ринкових відносин не є досконалим через наявність бар'єрів входження для іноземних учасників. Саме ринкові бар'єри спрямовані на послаблення рівня конкурентного суперництва.

Розглядаючи вплив міжнародної конкуренції на стратегічний економічний розвиток країни важливо відмітити низку бар'єрів, зокрема тарифні і нетарифні обмеження міжнародної торгівлі, демпінг, патентно-ліцензійний захист, державне субсидування окремих товаровиробників, монополізація ринків, змовини виробників, формування дискримінаційних умов для здійснення підприємницької діяльності.

Таким чином, вплив міжнародної конкуренції на стратегічний розвиток економіки країни найближчим часом буде формуватися за наступних тенденцій, як показано на рис. 2. Йдеться про технологізацію світової економіки, розмивання глобальних галузевих меж, глобалізацію міжнародних конкурентних відносин, поляризацію сегментів світового ринку, дерегулювання сегментів світового ринку. Відповідно за таких тенденцій варто очікувати структурних змін, що визначатимуть темпи зростання економіки країни, а саме: (1) посилюється розширення технологічних переваг вітчизняних виробників і збільшення обсягів виготовлення та реалізації продукції; (2) галузі економіки активно інтегруються у світові ланцюги виробництва і реалізації продукції, що формує нові межі коопераційних та транснаціональних відносин, пришвидшується впровадження прогресивних стандартів виробництва, (3) інтеграція планування і співробітництва вітчизняних підприємств на світовому ринку дозволяє протистояти іншим глобальним конкурентам, у контексті чого створюючи попит на уніфіковану, стандартизовану продукцію, (4) вітчизняні виробники отримують ширші конкурентні переваги у секторах ринку, де продається високовартісна і якісна продукція, (5) лібералізація світового співробітництва призводить до системних змін на внутрішньому

ринку країни та вимагає формування інституційної, виробничої, ринкової та іншої інфраструктури для отримання позитивних економічних результатів.

Важливою умовою визначення впливу міжнародної конкуренції виступатиме ефективність споживання продукції, яка все більшою мірою залежить від ефективності коопераційних зв'язків вітчизняних виробників, особливо в галузях із високим рівнем технологізації та зростанням доданої вартості виготовлення продукції.

В контексті визначення шляхів забезпечення стратегічного розвитку економіки країни варто виділити такі прояви міжнародної конкуренції: (1) одночасність міжнародної конкуренції, яка охоплює кілька елементів світового ринкового механізму, найважливішими з яких є витрати виробничого сектору, якість продовольчої продукції, інновації прогресивних галузей, створення ринкових бар'єрів для імпортерів, зміцнення економічної безпеки країни; (2) багатоаспектність характеру міжнародної конкуренції – вітчизняні підприємства мають брати до уваги, що вона може відбуватися на різних рівнях і на різних ринках, а їх діяльність виражається у покращенні зовнішньоторговельного сальдо країни; (3) динамізм міжнародної конкуренції – конкурентні позиції країн і розподіл сил на ринку змінюються з наростаючою швидкістю; (4) агресивність учасників світового ринкового суперництва, що пов'язана з порушенням рівноваги економік країн-конкурентів.

Відмітимо, що глобалізація міжнародних економічних відносин поживає конкурентну боротьбу, яка за сучасних умов набуває нових форм, властивостей і якостей. Це підвищує невизначеність та зумовлює ймовірність розвитку кризових явищ на різних рівнях соціально-економічних систем, що об'єктивно потребує зміни засад управління підприємствами, регіональними та національними господарськими системами, висуваючи на передній план антикризовий аспект. Під впливом глобалізації кризові явища в контексті забезпечення стратегічного розвитку економіки країни набувають дедалі виразнішого затяжного, часто загальносистемного характеру, стають важко керованими. За таких економічних умов у країні жодне підприємство, галузь чи регіон не в змозі працювати стабільно й ефективно без залучення усіх можливих механізмів антикризового управління.

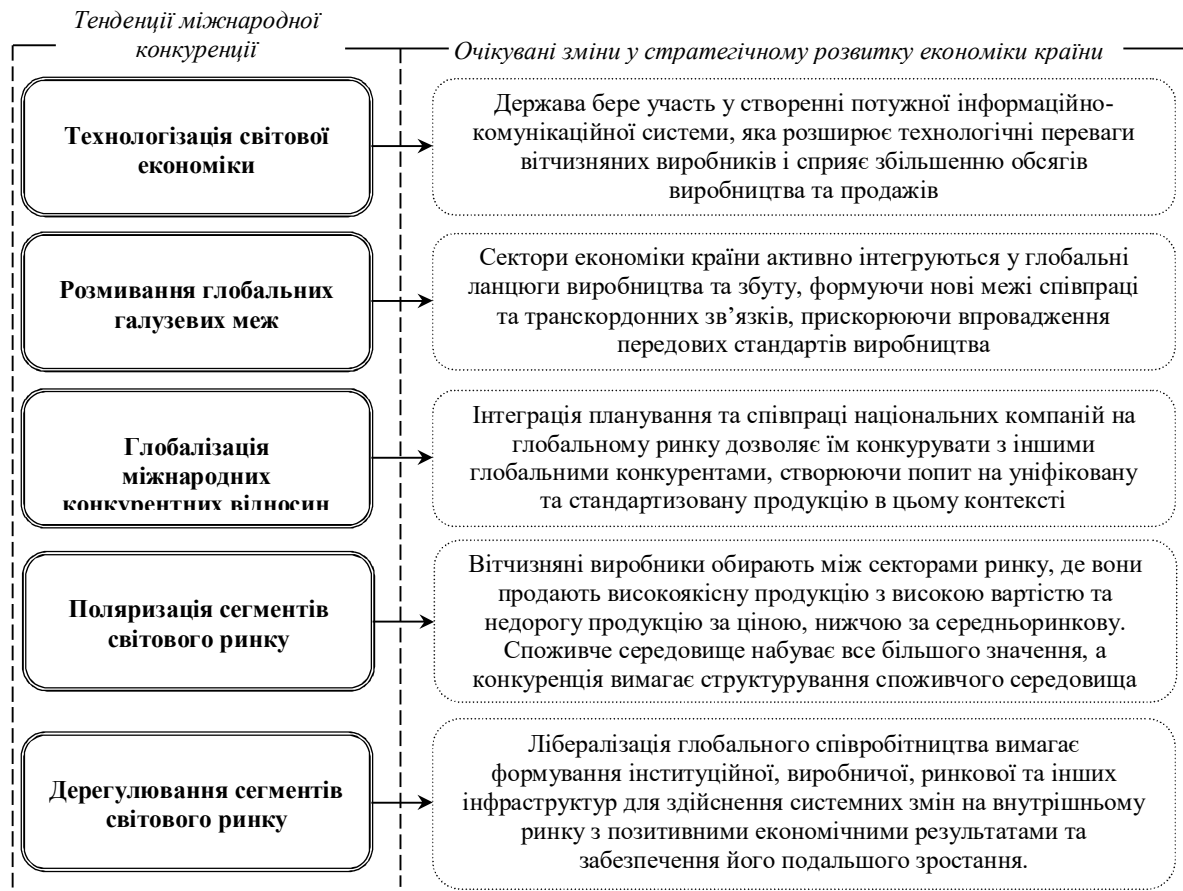

Рис. 2. Тенденції міжнародної конкуренції та очікувані зміни у стратегічному розвитку економіки країни

Варто наголосити, що серед специфічних рис міжнародної конкуренції в контексті формування параметрів стратегічного розвитку економіки країни виокремлюють такі: (1) відмінності країни у характері національних конкурентних переваг національних виробників; (2) незначний ефект від укрупнення

масштабів національних підприємств, галузевих секторів чи створення критично нових галузей економіки; (3) специфічність споживчих цінностей на світовому ринку та необхідність прийняття умов міжнародної конкуренції створюють передумови до внутрішніх інституційних та структурних реформ в економіці.

Загалом не існує єдиних міжнародно-правових норм, які б регулювали конкурентні відносини на глобальних ринках, оскільки міжнародно-правова практика є консенсуальною та базується на прецедентах. Водночас тенденція до розвитку міжнародної конкуренції вимагає достатнього рівня економічної безпеки, підтримки прогресивних національних виробників, високого ступеня захисту соціально-трудових прав населення та економічних інтересів споживачів, що вимагає від урядів або міжнародних регіональних об'єднань запобігання антиконкурентним діям або обмеження масштабів конкуренції на внутрішніх ринках.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Ключовими чинниками впливу міжнародної конкуренції на стратегічний розвиток національної економіки є ті, що позначаються на спроможності країни накопичувати економічні ресурси, доступності інформації про споживчі переваги, забезпеченні конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку, сприятливості національної системи економічної підтримки і розвитку факторних конкурентних переваг. При плануванні перспектив стратегічного розвитку економіки країни доцільно передусім враховувати зміни в технологізації світової економіки, розвитку глобальних галузевих мереж, поляризації світового ринку.

Література

1. Антонюк Л. Л., Анапріюк К. А. Стратегічні пріоритети та ключові напрями конкурентного розвитку України в умовах глобальних економічних викликів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2023. № 8. URL : <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-02-01>.

2. Васильців Т. Г., Флейчук М. І., Лупак Р. Л. Пріоритети і засоби державної політики забезпечення економічної безпеки розвитку внутрішнього ринку в Україні. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2017. Вип. 53. С. 10-19.

3. Гусенко О. С. Аналіз міжнародної конкурентоспроможності України в умовах Європейської інтеграції. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2022. № 7 (296). С. 34-40.

4. Кириченко О. Ключові фактори системи управління якістю в забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Вчені записки Університету «КРОК». 2023. № 2 (70). С. 93-99.

5. Микитин О. Концептуальні положення валютної лібералізації та її взаємозв'язки з макроекономічними тенденціями. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2023. № 1. С. 144-148.

6. Нікітенко К. Вплив глобалізації на міжнародну конкурентоспроможність туристичних підприємств. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, 2023. № 16. С. 140-146.

7. Lupak R., Shtets T., Vasylytsiv T. General aspects of state policy to ensure the digital transformation of the national economy. International independent scientific journal. 2020. № 20. Vol. 2. P. 14-19.

8. Vasylytsiv T. G., Mulska O. P., Levytska O. O., Lupak R. L., Semak B. B., Shtets T. F. Factors of the Development of Ukraine's Digital Economy: Identification and Evaluation. Science and innovation. 2022. № 18(2). P. 44-58.

References

1. Antonyuk, L. L., Anapriyuk, K. A. (2023). Strategic priorities and key directions of competitive development of Ukraine in the conditions of global economic challenges. Problems of modern transformations. Series: Economics and Management. no. 8. URL : <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-02-01>.

2. Vasylytsiv, T. G., Flejchuk, M. I., Lupak, R. L. (2017). Priorities and means of state policy to ensure economic security of the development of the domestic market in Ukraine. Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics. Iss. 53. pp. 10-19.

3. Husenko, O. S. (2022). Analysis of Ukraine's international competitiveness in the context of European integration. Scientific Bulletin of Odessa National Economic University. no. 7 (296). pp. 34-40.

4. Kyrychenko, O. (2023). Key Factors of the quality management system in Ensuring the International Competitiveness of the Enterprise. Scientific notes of the "KROK" University. no. 2(70). pp. 93-99.

5. Mykutyin, O. (2023). Conceptual provisions of currency liberalization and its relationship with macroeconomic trends. Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences. no. 1. pp. 144-148.

6. Nikitenko, K. (2023). The Effect of Globalization on the International Competitiveness of Tourist Enterprises. Taurian Scientific Bulletin. Series: Economics. no. 16. Pp. 140-146.

7. Lupak, R., Shtets, T., Vasylytsiv, T. (2020). General aspects of state policy to ensure the digital transformation of the national economy. International independent scientific journal. no. 20. Vol. 2. pp. 14-19.

8. Vasylytsiv, T. G., Mulska, O. P., Levytska, O. O., Lupak, R. L., Semak, B. B., Shtets, T. F. (2022). Factors of the Development of Ukraine's Digital Economy: Identification and Evaluation. Science and innovation. no. 18 (2). pp. 44-58.